

فصلنامه علمی - پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء (س)

سال یازدهم، شماره ۳۹، پاییز ۸۰

ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش خودشکوفایی

فرشته اسماعیل خانی*

دکتر بهمن نجاریان**

دکتر مهناز مهرابی زاده هنرمند**

چکیده

هدف این پژوهش ساخت و اعتباریابی مقیاسی جهت سنجش "خودشکوفایی" به وسیله تحلیل عوامل و تعیین پایایی و اعتبار آن بود. ۴۵۶ دانشجوی دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی اهواز با روش تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شدند و یک پرسشنامه مقدماتی ۸۹ ماده‌ای مربوط به "خودشکوفایی" را تکمیل نمودند. براساس تحلیل عوامل پاسخ‌های آزمودنی‌ها، مقیاس ۲۵ ماده‌ای خود شکوفایی موسوم به "مقیاس خودشکوفایی اهواز" (*Ahvaz Self-Actualization Inventory* یا *ASAI*) ساخته شد که پایایی آن به کمک دو روش باز آزمایی و همسانی درونی (آلفای کرونباخ) سنجیده شد

* - کارشناس ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اهواز

** - اعضای هیات علمی دانشگاه شهید چمران اهواز

و اعتبار آن نیز از طریق تعیین ضریب همبستگی این مقیاس با "پرسشنامه اضطراب ANQ"، "پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت" و "پرسشنامه افسردگی بک" محاسبه شد. در مجموع ضرایب پایایی "مقیاس ASAI" رضایت بخش و ضرایب اعتبار آن معنادار بودند. طبق نتایج این تحقیق "مقیاس ASAI" واجد شرایط لازم برای کاربرد در پژوهش های روانشناختی و شناسایی افراد خودشکوفای می باشد.

مقدمه

اگر چه فرض می شود که اکثریت مردم واجد الگوی شخصیتی نسبتاً سالم اند، ولی تمرکز مطالعات نظریه های شخصیت بیشتر بر اشخاص نابهنجار است. لذا دانشی که از این راه حاصل می شود لزوماً تجلی خصوصیات شخصیتی افراد متعارف نیست، و نباید به عنوان مجموعه اصولی برای کل انسان ها از آنها استفاده شود. در همین راستا، مازلو^۱ (۱۹۶۸) معتقد است که روانشناسان بخش عظیمی از حیطه فعالیت های علمی و پژوهشی خود را به نیمه تاریک تر و دون تر انسان محدود کرده اند. بدیهی است که اگر روانشناسان منحصراً اشخاص نابهنجار و نوروتیک را مطالعه کنند در نتیجه یک روانشناسی ناقص ارائه خواهند داد. مازلو در زمره اولین نظریه پردازانی است که توجه خود را به سوی نیمه دیگر روانشناسی انسان که بهتر و روشن تر است معطوف می کند (یعنی به سمت کسانی که از سلامت روانی برخوردارند) تا بدین وسیله بتواند تصویر صحیح تر و دقیق تری از انسان کامل را ارائه کند. این خود نقطه عطفی در تاریخ طولانی توجه به شخصیت انسان کامل است که در گذشته همواره از بعد ناهنجاری به آن پرداخته می شده است (ثنایی، ۱۳۷۵).

مازلو انسان را به عنوان موجودی که دارای سلسله مراتبی از نیازها است معرفی می نماید، سلسله مراتبی که در رأس آنها مقوله ای به نام خودشکوفایی^۲ به چشم می خورد. واژه

1- Maslow

2- Self- actualization

خودشکوفایی اولین بار توسط گلدشتاین^۱ در سال ۱۹۳۹ به کار رفت، آن هم در معنای "به فعلیت در آوردن تمام وجوه و قابلیت های وجود خویش". بعدها مازلو با استفاده از اطلاعات مربوط به زندگی شخصیت های تاریخی و نیز برخی از شخصیت های معاصر، شروع به ایجاد و تکمیل معیارهای بهنجاری یا سلامت روانی کرد و بر همین اساس گفت که انسان خودشکفته در واقع آنگونه انسانی است که «وجود» و امکان «بودن» او اقتضا می کند (مازلو، ۱۹۷۰). کارل راجرز^۲ نیز خودشکوفایی را حالتی انگیزشی می دانست و آن را به عنوان تلاشی در جهت به پایان رساندن کاری مطرح می نمود و اصطلاح «فردی با کارکرد کامل» را برای افرادی که دارای ویژگی خودشکوفایی بودند به کار می برد، وجهی که یونگ^۳ از آن تحت عنوان «انسان فردیت یافته» یاد می کرد. از جهتی تفسیر فرانکل^۴ نیز از خودشکوفایی این است که این حالت با توانایی درک جنبه های پر معنا و مثبت رویدادهای زندگی همراه است (پتری^۵، ۱۹۹۶). به این ترتیب بنا به تعریف، خودشکوفایی را می توان به نوعی "به کارگیری و پرورش کامل قریحه ها، استعدادها، و قابلیت های بالقوه" توصیف کرد.

از میان مطالعات و پژوهش هایی که در زمینه خودشکوفایی از سال ۱۹۵۴ تاکنون صورت گرفته است، می توان به "پرسشنامه جهت گیری فردی"^۶ شوسترم^۷ (۱۹۶۳)، و به دنبال آن "پرسشنامه ابعاد جهت گیری فردی"^۸ اشاره کرد که در حقیقت همان مقیاس های اولیه خودشکوفایی درون فردی هستند. پس از آن پرسشنامه هایی از قبیل "پرسشنامه رابطه مراقبتی"^۹ شوسترم (۱۹۶۶)، و پرسشنامه ۳۷۰ ماده ای خودشکوفایی شوسترم (۱۹۶۷) ساخته شد. پرسشنامه

1- Goldstein

2- Rogers

3- Young

4- Frankle

5- Pettri

6- Personal Orientation Inventory (POI)

7- Shostrom

8- Personal Orientation Dimensions (POD)

9- Caring Relationship Inventory (CRI)

اخیر بر اساس مطالعات و یادداشت‌های نظری مازلو توسط شوسترم تهیه شد، البته بعدها این مقیاس بار دیگر توسط ساندبرگ^۱ (۱۹۷۱) مورد بررسی قرار گرفت و با استفاده از روش تحلیل عوامل، ۱۳ ماده از میان ۳۷۰ ماده قبلی استخراج گردید که دارای ضریب پایایی و اعتبار رضایت بخشی بود و «پرسشنامه خودشکوفایی شوسترم^۲» نامگذاری شد.

تحقیقات متعددی پیرامون این مقوله در کشورهای خارجی انجام شده است، و مقیاس‌های متعددی برای اندازه‌گیری این متغیر ساخته شده است که بیشتر با فرهنگ‌ها و دیدگاه‌های جوامع غربی سازگاراند. به همین دلیل کاربرد مقیاس‌های غربی در کشور ایران خالی از اشکال نخواهد بود. بنابراین پژوهشگران حاضر سعی کرده‌اند تا نسبت به ساخت و اعتباریابی مقیاسی جهت سنجش خودشکوفایی بر اساس مبانی نظری خودشکوفایی و متناسب با هنجارهای فرهنگی و اجتماعی کشورمان، اقدام نمایند.

پیشینه تحقیق

طبق دیدگاه مازلو هر فرد دارای گرایش ذاتی برای رسیدن به خودشکوفایی است اما برای رسیدن به این مرتبه باید سلسله مراتبی از نیازها را با موفقیت پشت سر گذارد تا بتواند وارد مرحله آخر یعنی خودشکوفایی شود. در نظریه مازلو، انگیزه و نیاز با هم ارتباطی نزدیک دارند. او دو دسته انگیزه را مطرح می‌سازد: انگیزه‌های رشد^۳ یا وجود و انگیزه نارسایی که اولی شخص را به سوی تحقق قابلیت‌های ذاتی و دومی فرد را به سوی تأمین نیازهای اساسی و حفظ حیات سوق می‌دهد. نیازهای اساسی که «انگیزه‌های نارسایی^۴» نیز خوانده می‌شوند، در یک سلسله مراتب پیش‌رونده قرار می‌گیرند که در صورت تأمین شدن نسبی نیازهای هر مرحله، انسان می‌تواند به مرحله بعدی یا بالاتر نیازها برسد؛ در واقع نیازهای بالاتر به دنبال کامروایی نیازهای پست‌تر یا به

1- Sandberg

2- Shostrom's Self-Actualization Questionnaire (SSAQ)

3- Growth motives

4- Deficiency motives

عبارتی مراتب پایین تر، اهمیت پیدا می کنند. این نیازها به ترتیب عبارتند از:

۱- نیازهای فیزیولوژیک

۲- نیازهای ایمنی

۳- نیازهای تعلق و محبت

۴- نیازهای عزت نفس و احترام

۵- نیاز به خودشکوفایی

به نظر مازلو افراد خودشکوفای کمتر با کمبودها و محرومیت ها برانگیخته می شوند و عمدتاً با انگیزه های رشد برانگیخته شده و دائماً برای آزمون توانایی ها و وسعت دیدشان تحریک می شوند. این افراد معمولاً در سنین ۶۰ سالگی به بیشترین میزان خودشکوفایی دست می یابند (پتری، ۱۹۹۶). مازلو با استفاده از مشاهدات، مصاحبه ها و نتایج آزمون ها، تصویری از شخصیت خودشکوفای ترسیم نمود (مازلو، ۱۹۷۰؛ هال^۱ و لیندزی^۲، ۱۹۷۰) و ویژگی هایی برای این گروه برشمرد که عبارتند از:

۱- به واقعیت توجه دارند.

۲- خود، دیگران و جهان را آنگونه که هست می پذیرند.

۳- از خودجوشی زیادی برخوردارند.

۴- توجه شان عمدتاً معطوف به مشکلات بیرون است یا به قولی مسئله مدارند.

۵- گاه میل به تنهایی و نیاز به فضای خصوصی (نوعی خلوت اجتماعی) دارند.

۶- خود مختار و مستقل هستند.

۷- منزلت اشیاء و اشخاص برای آنها قالبی و ثابت نیست بلکه پویا و متحول است.

۸- معمولاً از تجارب عرفانی و روحی (البته نه لزوماً با خصیصه های مذهبی) برخوردارند.

۹- خود را با هموعان خود همانند می کنند یا به عبارت دیگر نوع دوست می باشند.

۱۰- روابط با افراد مورد علاقه شان عمیق و عاطفی است نه مصنوعی و سطحی و این یعنی داشتن روابط متقابل با دیگران.

۱۱- از ارزش ها و نگرش های دمکراتیک برخوردارند.

۱۲- وسیله با با هدف اشتباه نمی کنند.

۱۳- شوخ طبعی فیلسوفانه دارند نه خصمانه و سطحی.

۱۴- از قابلیت های فراوان منجمله آفرینندگی و خلاقیت برخوردارند.

۱۵- در برابر دنباله روی و همنوایی با فرهنگ مقاومت نشان می دهند.

ابزارهای متعددی برای سنجش ویژگیهای شخصیتی بر اساس نظریه مازلو تهیه شد. نخستین مقیاسی که در این زمینه ساخته شد "پرسشنامه جهت گیری فردی" بود که در سال (۱۹۶۳) توسط شوسترم ساخته شد. این پرسشنامه شامل ۱۵۰ قضاوت ارزشی دو گزینه ای است که ماده های آن برگرفته از آثار برخی از محققان مثل پرلز^۱ (۱۹۵۱)، مازلو (۱۹۶۲)، فروم^۲ (۱۹۵۶)، هورنای^۳ (۱۹۵۰)، راجرز (۱۹۶۱) و الیس^۴ (۱۹۶۲) می باشد. نتایج بررسی اعتبار این آزمون مشخص ساخت که این آزمون قادر است تا میان گروه های خودشکوف و غیر خودشکوف تمایز قابل شود. "پرسشنامه جهت گیری فردی" و "ابعاد جهت گیری فردی" که بعدها به عنوان مکمل "پرسشنامه جهت گیری فردی"، ارائه شد، مقیاس های اولیه خودشکوفایی درون فردی هستند. دو پرسشنامه دیگر توسط شوسترم به کار گرفته شد: الف) "مقیاس رابطه مراقبتی" که اولین بار در سال ۱۹۶۶ انتشار یافت، و ب) "مقیاس جذابیت بین زوجین"^۵ که در سال ۱۹۷۰ تهیه گردیده هر دو این مقیاس ها جنبه بین فردی خودشکوفایی را اندازه می گرفتند. این چهار پرسشنامه روی هم "مجموعه سنجش خودشکوفایی" نامیده می شوند.

1- Perls

2- Fromm

3- Horney

4- Ellis

5- Pair Attraction Inventory (PAI)

در سال ۱۹۷۶ بار دیگر شوستروم اقدام به تهیه و ساخت ابزار جدیدی مشتمل بر ۳۷۰ ماده نمود. یکی دیگر از تلاش های ارزشمند در این زمینه، ساخت آزمون "تکمیل جمله" می باشد که توسط آرنوف^۱ (۱۹۸۱) برای اندازه گیری سطوح ایمنی، تعلق و احترام یا عزت نفس تهیه گردید. پاسخ های این آزمون توسط هایمز^۲ و گرین^۳ (۱۹۸۲)، جهت گسترش مقیاس مدادی - کاغذی واقعی تر به کار گرفته شد. این مقیاس برای کار با کودکان ساخته شد و شامل خرده مقیاس های سه سطح اولیه و پایین سلسله مراتب نیازهای مازلو (نیازهای فیزیولوژیک، ایمنی و تعلق) بود. با استفاده از نوجوانانی که از نظر اجتماعی و اقتصادی در سطح نسبتاً پایینی قرار داشتند - به عنوان آزمودنی - لولار^۴ (۱۹۷۴) نوعی ابزار سنجش "ارضاء نیاز" را ابداع کرد که از نظر اجتماعی و اقتصادی در سطح پایین تری قرار داشتند استفاده می شد. این مقیاس به نام، "جدول ارضاء" نیز خوانده می شود و چهار سطح اولیه سلسله مراتب نیازهای مازلو را ارزیابی می کند. بار دیگر پرسشنامه ای توسط لستر^۵ (۱۹۹۰) تهیه گردید که شامل پنج خرده مقیاس و هر خرده مقیاس شامل ده ماده بود و بر اساس سلسله مراتب نیازهای مازلو طرح ریزی شده بود. بعدها اعتبار و پایایی پرسشنامه ۵۰ ماده ای لستر در ایران و در شهر اهواز توسط مدرس (۱۳۷۳) مورد بررسی قرار گرفت و مجدداً توسط ترک زاد (۱۳۷۵) در اصفهان اعتباریابی شد. سامرلین^۶ و باندریک^۷ (۱۹۹۸) مقیاسی ۳۲ ماده ای بوسیله تحلیل عوامل برای سنجش ویژگیهای خودشکوفایی بر اساس نظریه مازلو ساختند. این مقیاس دارای ۴ عامل بود. نقش خلاقیت در رشد و شکوفایی فردی بر اساس نظریه مازلو توسط مانهم^۸ (۱۹۹۸) مورد

1- Aronoff

2- Haymes

3- Green

4- Lolar

5- Lester

6- Sumerlin

7- Bundrick

8- Manheim

مطالعه و بررسی قرار گرفته است. لفرانکوئیس^۱ و همکاران (۱۹۹۸) مشخصات روانسنجی مقیاس جدید "پتانسیل"^۲ را برای سنجش وجوه مختلف خودشکوفایی مورد ارزیابی قرار دادند. این مقیاس از مشخصات روان سنجی چشمگیری برخوردار است و ادعا می شود که بر مقیاس معروف "جهت گیری فردی" ارجح است.

روش پژوهش

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش کلیه دانشجویان دختر و پسر رشته های مختلف مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی اهواز بودند که در سال تحصیلی ۷۸-۷۷ به تحصیل اشتغال داشتند. نمونه تحقیق شامل ۴۵۶ دانشجو در کلاس های دروس معارف اسلامی بود که به روش تصادفی چند مرحله ای از میان کلیه دانشجویان کلاس های مزبور انتخاب گردیدند. علت استفاده از دانشجویان دروس معارف اسلامی این بود که کلیه دانشجویان رشته های مختلف دانشگاه ملزم به گذراندن این دروس هستند و لذا دانشجویان این کلاس ها می توانند تا اندازه ای معرف کلیه دانشجویان دانشگاه باشند. میانگین و انحراف معیار سن کل آزمودنی ها $X = 23/55$ ($sd = 4/94$)، آزمودنی های پسر $x = 25/04$ ($sd = 5/72$) و آزمودنی های دختر $x = 22/11$ ($sd = 5/03$) بود.

ابزار پژوهش

برای جمع آوری داده های لازم، به منظور ساخت و اعتباریابی "مقیاس خودشکوفایی اهواز"^۳ ماده نویسی مقیاس به شرح زیر انجام شد:

1- Lefrancois & et. Al.

2- Potential

3- Ahvaz Self-Actualization Inventory (ASAI)

- ۱- در مرحله اول، پرسشنامه ۵۰ ماده ای لستر (۱۹۹۰) که شامل ۵ خرده مقیاس و هر خرده مقیاس شامل ۱۰ ماده (مبتنی بر سلسله مراتب نیازهای مازلو) می باشد ترجمه شد. سپس ترجمه این ماده ها مورد بازنگری قرار گرفت و به لحاظ تخصصی، فنی و ادبی مورد اصلاح و ویراستاری قرار گرفت.
- ۲- با هدف سنجش همه جانبه سازه خودشکوفایی و متناسب با ویژگی های شخصیتی - رفتاری و بافت فرهنگی - اجتماعی جامعه ایران و با توجه به مفاد مقیاس لستر، تعداد دیگری ماده مربوط به سازه خودشکوفایی نوشته شد و به فهرست ۵۰ ماده ای مقیاس لستر افزوده شد.
- ۳- پس از بازنگری دقیق و جرح و تعدیل ماده ها، سعی شد ماده هایی انتخاب شود که ابعاد مختلف سازه خودشکوفایی را بسنجد. بعد از اصلاح و ویراستاری ماده ها از نظر تخصصی، فنی و ادبی پرسشنامه ای ۱۲۵ ماده ای تدوین گردید که در اصل شامل ۵۰ ماده لستر و ۷۵ ماده پیشنهادی پژوهشگران بود.
- ۴- ماده های انتخاب شده مورد بررسی قرار گرفت و از تنی چند از اساتید، دانشجویان دوره دکتری دانشگاه شهید چمران و جمعی از دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اهواز خواسته شد که نظر خود را در خصوص هر یک از ماده ها اعلام دارند.
- ۵- در یک اجرای مقدماتی، پرسشنامه ای ۱۲۵ ماده ای به منظور مطالعه مقدماتی، به ۲۵ تن از دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی اهواز ارائه شد و از آنان خواسته شد که پس از خواندن هر ماده به یکی از چهار گزینه "اغلب اوقات"، "گاهی اوقات"، "بندرت" و "هرگز" پاسخ دهند^۱. همچنین از آنها خواسته شد که ماده های نارسا و مبهم را مشخص سازند تا در مراحل بعدی این ماده ها اصلاح یا حذف گردند. به این ترتیب کلیه ماده ها مورد بررسی قرار گرفت و ماده های مشابه از نظر محتوایی، حذف گردید و در نهایت یک پرسشنامه ۸۹ ماده ای به دست آمد.

۱- در مراحل بعدی، برای نمره گذاری پرسشنامه به گزینه هرگز نمره ۱، به گزینه بندرت نمره ۲، به گزینه گاهی اوقات نمره ۳، و به گزینه اغلب اوقات نمره ۴ تخصیص داده شده است.

- ۶- پرسشنامه ۸۹ ماده ای به ۱۵ تن از دانشجویان دوره کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اهواز و ۶ تن از دانشجویان دوره دکترای دانشگاه شهید چمران ارائه شد تا از نظر رسایی مفهوم بار دیگر مورد بررسی قرار گیرد. همچنین این پرسشنامه ۸۹ ماده ای، در اختیار تنی چند از اساتید روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز قرار گرفت و پس از بررسی مورد بازنگری نهایی قرار گرفت و مجدداً از نظر ادبی و فنی ویرایش گردید.
- ۷- برای ساخت نهایی مقیاس، پرسشنامه مقدماتی ۸۹ ماده ای به گروه نمونه، که به طور تصادفی از بین دانشجویان انتخاب شده بودند ارائه شد. در نهایت پرسشنامه های جمع آوری شده از نظر آماری مورد بررسی دقیق تر قرار گرفت و با استفاده از روش آماری تحلیل عوامل، تعداد ماده ها به ۲۵ ماده تقلیل یافت، و این پرسشنامه ۲۵ ماده ای با عنوان مقیاس سنجش خودشکوفایی اهواز یا ASAI ساخته شد.

روش اجرا

روند کار بر این منوال بود که پس از مشخص شدن کلاس های گروه معارف اسلامی دانشگاه آزاد اهواز و نمونه گیری تصادفی از این کلاس ها، پرسشنامه مقدماتی ۸۹ ماده ای بین نیمی از دانشجویان هر کلاس توزیع شد. از آنان تقاضا شد که کلیه مواد پرسشنامه را به دقت مطالعه کرده و گزینه ای را انتخاب کنند که با الگوی شخصیتی - رفتاری آنان بیشترین انطباق را دارد.

پس از آنکه مقیاس خودشکوفایی اهواز (ASAI) بر اساس تحلیل عوامل ساخته شد، برای ارزیابی پایایی آن، یک نمونه ۱۲۰ نفری دیگر (شامل ۶۰ آزمودنی مؤنث و ۶۰ آزمودنی مذکر) انتخاب شد و پرسشنامه ASAI بین آنها توزیع گردید. چهار هفته بعد مجدداً پرسشنامه بین همان گروه ۱۲۰ نفری توزیع شد تا با استفاده از روش آزمون و بازآزمون، پایایی مقیاس مشخص گردد. اعتبار مقیاس ASAI در یک نمونه دیگر، با ارائه همزمان مقیاس خودشکوفایی با مقیاس های افسردگی بک، اضطراب و عزت نفس کوپراسمیت ارزیابی شد. در این قسمت نیز یک گروه ۱۲۰ نفری درست طبق روال قبلی از طریق روش تصادفی چند مرحله ای انتخاب شدند و پس از

دریافت پرسشنامه های مکرر و پاسخ گویی به آنها، میزان اعتبار پرسشنامه خودشکوفایی سنجیده شد.

تحلیل داده ها و نتایج

برای تحلیل داده ها ابتدا از "آزمون اسکری"^۱ (کتل^۲، ۱۹۶۶) که تعداد تقریبی عامل های قابل استخراج از میان داده ها را پیشنهاد می نماید، استفاده شد. با توجه به "مقادیر آیگن"^۳ یا ارزش های ویژه عوامل (مجموع مجذورات ضرایب عاملی ماده های موجود در هر عامل) مشخص گردید که تقریباً سه عامل قابل استخراج می باشد.

تحلیل عوامل داده ها با استفاده از روش "مؤلفه های اصلی"^۴ و پس از سه "چرخش آزمایشی"^۵ (SPSS/PC، ۱۹۹۲) به بهترین "ساختار عاملی"^۶ دست یافت. تحلیل عوامل داده ها با روش "چرخش متعامد"^۷ از نوع "واریماکس"^۸ منجر به استخراج سه عامل شد. شایان ذکر است که اجرای چند آزمون مقدماتی، مناسب بودن و واجد شرایط بودن داده های این پژوهش را برای انجام تحلیل عوامل مورد تأیید قطعی قرار داده بود. نتیجه "آزمون کیزر-مایر-اولکین"^۹ ($KMO=0/881$) رضایت بخش و آزمون "کرویت بارتلت"^{۱۰} هم در سطح $p < 0/00001$ معنی دار

- 1- Scree test
- 2- Cattell
- 3- Eigen value
- 4- Principal components method
- 5- Iteration
- 6- Factor structure
- 7- Orthogonal
- 8- Varimax
- 9- Kaiser-Meyer-Olkin
- 10- Bartlett test sphericity

بود ($x^2 = 13341/04$) در تحلیل عوامل از "بارهای عاملی" حداقل ۰/۵ استفاده شد. با توجه به این که عامل های دوم و سوم بیانگر "سازه مشخص" و "بعد منسجم و معنی داری" از خودشکوفایی نبود تصمیم گرفته شد که ساختار یک عاملی برگزیده شود. بررسی نتایج حاصل از تحلیل عوامل نشان می دهد که از میان ۸۹ ماده اولیه ۲۵ ماده روی این عامل قرار گرفته است. ماده "زندگی ام با معنا است" بیشترین بار عاملی (۰/۶۹) را داشت. مقدار آیگن و درصد واریانس قابل توجیه توسط تنها عامل مقیاس ۱۵/۹۷ و (۰/۱۴/۲) بود. بدین سان "مقیاس خودشکوفایی اهواز یا ASAI" با ۲۵ ماده برای سنجش خودشکوفایی ساخته شد (به جدول شماره ۱ مراجعه شود). به منظور نمره گذاری این پرسشنامه ۲۵ ماده ای برای هر یک از ۴ گزینه "هرگز"، "به ندرت"، "گاهی اوقات" و "اغلب اوقات" به ترتیب مقادیر ۰، ۱ و ۲ و ۳ در نظر گرفته شده است به جز برای ماده های ۱۹، ۲۰ و ۲۱ که دارای بار عاملی منفی هستند، برای هر یک از ۴ گزینه، به ترتیب مقادیر ۳، ۲، ۱ و ۰ در نظر گرفته شده است (نسخه از پرسشنامه ضمیمه است).

جدول شماره ۱: ماده های مقیاس خودشکوفایی و بارهای عاملی آن ها

شماره ماده در مقیاس ASAI	ماده های مقیاسی خودشکوفایی	بارهای عاملی
۱	تقریباً همه چیز در امن و امان است	۰/۵۳
۲	به خوبی می دانم که از زندگیم چه می خواهم	۰/۵۹
۳	زندگیم با معنا است.	۰/۶۹
۴	راجع به اهداف زندگیم مطمئن هستم	۰/۶۴
۵	احساس می کنم که در حال رسیدن به کمال خویش هستم	۰/۵۳
۶	روی هم رفته از سلامت خوبی برخوردارم	۰/۵۴
۷	احساس سلامتی و امنیت می کنم	۰/۶۱
۸	در حیطه کاری خود از اعتماد به نفس خوبی برخوردارم	۰/۵۰

۰/۵۱	در جلب نظر و احترام دیگران به خودم، موفق هستم	۹
۰/۵۷	زندگیم مرتب و سامان یافته است	۱۰
۰/۵۳	نسبت به بستگانم احساس صمیمیت و نزدیکی می‌کنم	۱۱
۰/۶۰	مورد احترام دیگران هستم	۱۲
۰/۵۱	احساس می‌کنم که انسان با ارزشی هستم	۱۳
۰/۵۶	احساس می‌کنم که مثل یک انسان کامل در حال رشد و کمال هستم	۱۴
۰/۶۲	زندگی من روال خیلی خوبی دارد	۱۵
۰/۶۸	روی هم رفته از زندگی خود راضی هستم	۱۶
۰/۵۳	مردم به خوبی مرا درک می‌کنند	۱۷
۰/۵۶	ماهیت وجودی خود را آنگونه که هست می‌پذیرم	۱۸
۰/۵۰	دیگران نسبت به من بی توجه هستند	۱۹
۰/۶۰	احساس تنهایی و بی یابوری می‌کنم	۲۰
۰/۵۰	احساس خستگی و بی حوصلگی می‌کنم	۲۱
۰/۶۳	به خوبی از عهده انجام کارهایم برمی‌آیم	۲۲
۰/۶۶	خود را انسانی موفق و کامیاب می‌دانم	۲۳
۰/۵۰	استعدادهای ذاتی خویش را می‌شناسم	۲۴
۰/۵۱	برای شکوفا ساختن استعدادهایم تلاش می‌کنم	۲۵

میانگین و انحراف معیار نمره کل آزمودنی‌ها در "مقیاس ASAI" برابر با $x=81/65$

$(sd=10/44)$ ، آزمودنی‌های پسر $x=81/53$ ($sd=9/41$) و آزمودنی‌های دختر $x=81/5$

($sd=11/40$) است.

ویژگی های روان سنجی مقیاس ASAI

برای سنجش پایایی مقیاس ASAI از دو روش همسانی درونی و بازآزمایی استفاده شده است. برای سنجش همسانی درونی مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ^۱ (کرونباخ، ۱۹۵۱) استفاده شد و ضرایب همبستگی حاصل از ضریب آلفای کرونباخ و آزمون مجدد، برای کل آزمودنی ها و آزمودنی های پسر و دختر در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول شماره ۲: ضرایب پایایی پرسشنامه ASAI با دو روش بازآزمایی و آلفای کرونباخ در

کل آزمودنیها، آزمودنیهای دختر و پسر به تفکیک

مذکر		مؤنث		کل		نمونه مقیاس
آلفای کرونباخ	باز آزمایی	آلفای کرونباخ	باز آزمایی	آلفای کرونباخ	باز آزمایی	
۰/۸۸	۰/۸۷	۰/۹۴	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۹۰	خودشکوفایی

همانطور که مندرجات جدول شماره ۲ نشان می دهد ضرایب پایایی به دست آمده همگی بیش از ۰/۷۰ و از نظر روان سنجی رضایت بخش هستند.

برای ارزیابی اعتبار "مقیاس ASAI"، این مقیاس به طور همزمان با سه پرسشنامه ملاک که عبارت بودند از پرسشنامه اضطراب^۲ ANQ، پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت^۳ و پرسشنامه افسردگی بک^۴ به گروه هایی از دانشجویان داده شد. پیش بینی می شد که بر اساس نظریه مازلو، افرادی که نمره های بالایی در مقیاس ASAI کسب می کنند، قاعدتاً نمره های بالایی در عزت نفس، و نمره های پایینی در مقیاس های اضطراب و افسردگی اخذ خواهند نمود.

1- Cronbach's alpha

2- Anxiety Questionnaire (ANQ)

3- Coopersmith Self-Esteem Questionnaire (CSEQ)

4- Beck Depression Inventory

الف- پرسشنامه اضطراب ANQ: پرسشنامه ۲۰ ماده ای ANQ به وسیله تحلیل عوامل برای سنجش اضطراب ساخته شده است و از مشخصات روان سنجی قابل قبول و رضایت بخشی برخوردار است (برای توضیحات بیشتر در خصوص ویژگی های این پرسشنامه به مقاله تجاریان، عطاری و مکوندی، ۱۳۷۴ مراجعه شود).

ب - پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت: این پرسشنامه ۳۰ ماده ای توسط کوپراسمیت (۱۹۶۷) و بر اساس تجدید نظری که بر روی مقیاس راجرز و همکاران (۱۹۵۴) انجام شده، تهیه و تدوین شده است (برای توضیحات بیشتر در خصوص ویژگی های این پرسشنامه به پایان نامه اسماعیل خانی، ۱۳۷۷ مراجعه شود).

ج - پرسشنامه افسردگی بک: این پرسشنامه ۱۳ ماده ای است که فرم کوتاه شده فرم ۲۱ ماده ای آن است. برای اولین بار توسط بک در سال ۱۹۶۱ ساخته شد و در ۱۹۷۱ مورد تجدید قرار گرفت (بک و همکاران، ۱۹۷۹). نتایج حاصل از اعتباریابی مقیاس خودشکوفایی اهواز در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

جدول شماره ۳: ضرایب همبستگی بین نمره های آزمودنی ها در مقیاس خودشکوفایی و پرسشنامه اضطراب ANQ، پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت (CSEQ) و پرسشنامه افسردگی

بک (BDI)

مقیاس	ANQ	CSEQ	BDI	نمونه
ASAI	۰/۷۰*	۰/۶۶*	۰/۷۷*	کل (N=۱۲۰)
	۰/۶۹*	۰/۷۰*	۰/۷۱*	آزمودنی های مذکر (n=۶۰)
	۰/۸۰*	۰/۶۳*	۰/۸۳*	آزمودنی های مؤنث (n=۶۰)

* $p < 0/001$

همان طور که در جدول شماره ۳ ملاحظه می شود، کلیه ضرایب همبستگی بین نمره های آزمودنی ها در مقیاس خودشکوفایی اهواز با پرسشنامه اضطراب و افسردگی منفی هستند ولی این

ضرایب در مورد مقیاس عزت نفس کوپراسمیت مثبت هستند و در سطح $P < 0/001$ معنی دار می‌باشند.

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش خودشکوفایی بود. بر اساس نتایج به دست آمده، "مقیاس خودشکوفایی اهواز" (ASAI) برای شناسایی افراد خودشکوفای ایزاری دقیق و قابل اعتماد است و از ضرایب پایایی و اعتبار رضایت بخش و بالایی برخوردار است. یافته‌های اخیر دور از انتظار نبود چرا که ۲۵ ماده مذکور به وسیله روش تحلیل عوامل از میان ۸۹ ماده، صرفاً بر اساس میزان سنجش سازه مشترک (یعنی خودشکوفایی) استخراج شده بودند. بر اساس یافته‌های این تحقیق، از پرسشنامه ASAI که متشکل از یک عامل است می‌توان برای سنجش میزان خودشکوفایی در دو جنس استفاده کرد. ضریب همبستگی بین "خودشکوفایی" و "اضطراب" نشان می‌دهد که سازه خودشکوفایی ارتباط بسیار نزدیکی با ماده‌های "پرسشنامه اضطراب" دارد. لازم به ذکر است که در برخی از پژوهش‌ها مقیاس‌های اضطراب به همراه مقیاس‌های خودشکوفایی به کار رفته و در این پژوهش‌ها ارتباط معکوس قوی بین این دو سازه گزارش شده است (مازلو، ۱۹۷۰؛ شوستر، ۱۹۷۵؛ لستر، ۱۹۹۰).

ضریب همبستگی بین "خودشکوفایی" و "عزت نفس" نشان می‌دهد که تعداد قابل ملاحظه‌ای از ماده‌های "مقیاس خودشکوفایی اهواز" ارتباط بسیار نزدیکی با ماده‌های "پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت" دارد. با بررسی متون روانشناسی به این نتیجه می‌رسیم که هنوز رابطه بین خودشکوفایی و عزت نفس چندان مورد بررسی قرار نگرفته لیکن با توجه به زیربنای مفهومی و نظری این دو سازه می‌توان چنین برداشت کرد که خودشکوفایی و عزت نفس همسو هستند و افرادی که دارای خودشکوفایی بالا هستند به نوعی از عزت نفس بالایی نیز برخوردارند (برای توضیحات بیشتر جهت تعیین چگونگی ارتباط میان این دو سازه به پایان نامه اسماعیل خانی، ۱۳۷۷ مراجعه شود).

همبستگی ملاحظه شده بین "خودشکوفایی" و "افسردگی" نشانگر این نکته است که تعداد قابل ملاحظه ای از ماده های "مقیاس خودشکوفایی اهواز" ارتباط نزدیکی با ماده های "پرسشنامه افسردگی بک" دارد. لازم به ذکر است که در برخی از پژوهش ها مقیاس افسردگی به همراه مقیاس های خودشکوفایی به کار رفته است (برای نمونه، برندت^۱، کایسر^۲ و ون الست^۳، ۱۹۸۲).

محدودیت های تحقیق و پیشنهادها

برخی از محدودیت های این تحقیق عبارتند از اینکه اعتباریابی "پرسشنامه خودشکوفایی" تنها به وسیله پرسشنامه بوده است و با روش اعتبار ملاکی محاسبه گردید. همچنین اجرای پژوهش صرفاً بر روی نمونه دانشجویی انجام شده و لذا توان تعمیم پذیری و یا به عبارتی روایی بیرونی این پژوهش را تا اندازه ای محدود می سازد. لذا پژوهشگران پیشنهاد می کنند که به منظور افزایش توان تعمیم پذیری پرسشنامه خودشکوفایی ASAI، مطالعات اعتباریابی این ابزار در سایر جوامع مثل جامعه دانشجویان کارشناسی ارشد و جامعه دبیران آموزش و پرورش نیز محاسبه شود. همچنین پیشنهاد می شود که برای جمع آوری اطلاعات از سایر روش ها مثل مصاحبه نیز استفاده گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

1- Berndt

2- Kaiser

3- Van Alast

منابع

اسماعیل خانی، فرشته (۱۳۷۷). ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش خودشکوفایی و بررسی رابطه آن با سرسختی روانشناختی، کمال گرایی و عملکرد تحصیلی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز.

ترک زاد، بهروز (۱۳۷۵). ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش خودشکوفایی و بررسی رابطه خودشکوفایی با تیپ شخصیتی A، اضطراب و عملکرد تحصیلی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، خوراسگان، اصفهان.

ثانی، باقر (۱۳۷۵). آسیب شناسی و سلامت روانی از نظر مازلو. مجله علمی و پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء (س) سال ششم، شماره ۲۰، ۱۳-۱۳.

نجاریان، بهمن؛ عطاری، یوسفعلی و مکوندی، بهنام (۱۳۷۴). ساخت و اعتباریابی مقیاس اضطراب ANQ. مجله علمی و پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء (س)، سال پنجم، پاییز و زمستان، شماره‌های ۱۵ و ۱۶، ۹۷-۱۱۲.

Aronoff, J. (1971). A Test and Scoring Manual for the Measurements of Safety, Love, Belongingness, and Esteem Needs. East Lansing, MI: Psychology Department, Michigan State University.

Beck, A. T., Ward, C.H., Mendelson, M., et al. (1961). An inventory for measuring depression. Archives of General Psychiatry, Vol, 4, 561-571.

Beck, A. T. Rush, A. J., Shaw, B.F. & Emery, G.(1979), Cognitive Therapy and Depression. New York: Guilford Press.

Beck, A. T., Tial, W. Y., and Rickels, K. (1974). Short form of depression inventory: Cross-validation. Psychological Reports, Vol. 34, 1184-1186.

- Berndt, D.J. , Kaiser, C.F. & Van Aalst, F. (1982). Depression and self actualization in gifted adolescents. *Journal of Clinical Psychology*, 38(1), 142-150.
- Cattell, R.B. (1966). The scree test for the number of factors. *Multivariate Behavioral Research*, Vol.1, 245-276.
- Cronbach, L.J.^۱ (1951), Conefficient alpha and the internal structure of test, *Psychometrika*, 16, 297-334.
- Ellis, A. (1962). *Reason and Emotion Psychotherapy*. New York: Lyie Stuart.
- Fromm, E. (1947). *Man for Himself*. New York: Holt, Rinhart & Winston.
- Goldstein, K. (1939). *The Organism*. New York: American Book Co.
- Hall, C.S. & Lindzey, G. (1970). *Theories of Personality*. Englewood Cliff: Prentice-Hall. Inc.
- Haymes, M. & Green, L. (1982). The assessment of motivation within Maslow's framework. *Journal of Research in Personality*, 16, 174-192.
- Horney, K. (1950). *Neurosis and Human Growth*. New York: Norton.
- Lefrancois, R. , Leclerc, G. , Dube, M. , Herbert, R. & Gaulin, Ph. (1998). Reliability of a new measure of self-actualization. *Psychological Reports*, 82 (3 pt 1), 875-878.
- Lester, D. (1990). Maslow's hierachy of needs and personality. *Personality and Individual Differences*, 11(11), 1187-1188.
- Lolar, D. (1974). An operationalization and validation of the Maslow's hierachy needs. *Educational and Psychological Measurement*, 34, 639-651.
- Manheim, A. R. (1998). The relationship between the artistic process and self-actualization. *Art Therapy*, 15(2), 99-106.

- Maslow, A.H. (1962). *Toward a Psychology of Being*. New York: Van Nostrand.
- Maslow, A.H. (1968). *Toward a Psychology of Being*. (2nd ed). New York: Harper & Row.
- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and Personality*. Harper & row.
- Perls, F. , Hefferline, R. & goodman, P. (1951). *Gestalt Therapy*. New York: Julian.
- Petri, L.H. (1996). *Motivation: Theory, Research, and Applications*, (3rd Ed). California: Wadsworth, Inc.
- Rogers, C. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rogers, C.R. & Dymond, R.F. (1954). *Psychotherapy and Personality Change*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shostrom, E.L. (1963). *Personal-Orientation-Inventory*. San Diego, Calif: Educational and Industrial Testing Service.
- Shostrom, E.L. (1975). *Actualizing Assessment Battery*. Interpretation Brochure. San Diego: Edits.
- Shostrom, E.L. & Knapp, R.R. (1976). Validation of the personal orientation dimensions: An inventory for the dimensions of actualizing. *Educational and Psychological Measurement*, 36, 491-496.
- Statistical Package for Scoial Sciences* (1992). *SPSS/PC Guide*. New York: McGraw-Hill.
- Sumerlin, J.R. & Bundrick, C. M. (1998). Revision of the brief index of self-actualization. *Perceptual and Motor Skills*, 87(1), 115-125.